

Психологічні особливості ролевих стосунків у дистантних сім'ях

Venher H.S. Psychological peculiarities of role relations in distant families / H.S. Venher // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 27. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 103–117.

Г.С. Венгер. Психологічні особливості ролевих стосунків у дистантних сім'ях. Статтю присвячено проблемам формування дистантної сім'ї в умовах сьогодення. На підставі дослідження виявлено основні соціальні ризики дистантної сім'ї, уточнюється поняття «дистантна сім'я». Проаналізовано психологічні ознаки дистантної сім'ї, потреби жінок та чоловіків у системі сімейних взаємин, ролю структуру сім'ї, феномен дистантної сім'ї та її вплив на особистість дитини. Досліджено розподіл сімейних ролей у традиційній та дистантній сім'ях. Зазначено особливості емоційного спілкування у дистантних сім'ях. Особлива увага приділяється вивченню дистантної сім'ї. Стаття має на меті описати ролю відносини у дистантній сім'ї. Автор розглядає поняття «дистантна сім'я», «трудова міграція», «емоційна депривація в родині». Увага приділяється вивченню функціонально-ролювої структури сім'ї. У статті визначено пріоритети сучасного інституту сім'ї в реалізації професійних та сімейних ролей. Здійснено аналіз становища дистантної сім'ї в Україні. Розглянуто зміни традиційних соціальних ролей у дистантних сім'ях. Належна увага приділяється поняттю «соціальна роль». Аналізується проблема зміни традиційних ролей. Висвітлюються основні причини виникнення та проблеми сучасної дистантної сім'ї. Автор приділяє увагу дистантним відносинам, порівнює їх з близькими відносинами. Особлива увага приділяється вивченню ціннісних орієнтацій, ролей, дистанції та рівню задоволеності взаємовідносинами.

Безсумнівно, дистантні сім'ї потребують соціально-психологічної допомоги. Зроблено висновок, що більшість уваги завжди приділяється проблемам дітей, а сімейні відносини між чоловіком та жінкою виходять на другорядний план. З'ясовано, що досить важливою і особливо складною є індивідуальна допомога конкретній сім'ї, яка є в наш час дистантною.

Ключові слова: дистантна сім'я, ролюва структура сім'ї, ролюва адаптація, ролюва Я-концепція, ролюва взаємодія, професійні та сімейні ролі, соціальна роль, емоційність і формальність відносин, психо-

логічна дистанція, емоційне спілкування, традиційний інститут сім'ї, дистантні відносини, близькі відносини, суб'єктивне благополуччя.

А.С. Венгер. Психологические особенности ролевых отношений в дистантных семьях. Стаття посвящена проблемам формирования института семьи в условиях сегодняшнего дня. На основании исследования определены основные социальные угрозы дистантной семьи. В статье уточняется понятие «дистантная семья». Проанализированы психологические признаки дистантной семьи, потребности женщин и мужчин в системе семейных взаимоотношений, ролевую структуру семьи, феномен дистантной семьи и ее влияние на личность ребенка. Исследовано распределение семейных ролей в традиционной и дистантных семьях, особенности эмоционального общения в дистантных семьях. Особое внимание уделяется изучению дистантной семьи. В статье описываются ролевые взаимоотношения в дистантной семье. Автор рассматривает понятия «дистантная семья», «трудовая миграция», «эмоциональная депривация в семье». Внимание уделяется изучению функционально-ролевой структуре семьи. Определены приоритеты современного института семьи в реализации профессиональных и семейных ролей, анализируется становление дистантной семьи в Украине.

В статье рассмотрены изменения традиционных социальных ролей в дистантных семьях, внимание уделяется понятию «социальная роль», анализируется проблема изменения традиционных ролей, освящаются основные причины возникновения и проблемы современной дистантной семьи. Автор уделяет внимание дистантным отношениям, сравнивает их с близкими отношениями. Особое внимание уделяется изучению ценностных ориентаций, ролей, дистанции и уровню удовлетворенности взаимоотношений. Несомненно, дистантные семьи нуждаются в социально-психологической помощи. Сделан вывод, что больше внимания всегда уделяется проблемам детей, а семейные отношения между мужчиной и женщиной выходят на второстепенный план. Выяснено, что весьма важной и особенно сложной является индивидуальная помощь конкретной семье, которая считается в наше время дистантной.

Ключевые слова: дистантная семья, ролевая структура семьи, ролевая адаптация, ролевая Я-концепция, ролевое взаимодействие, профессиональные и семейные роли, социальная роль, эмоциональность и формальность отношений, психологическая дистанция, эмоциональное общение, традиционный институт семьи, дистантные отношения, близкие отношения, субъективное благополучие.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сім'я завжди була і залишається першим базовим інститутом соціалізації особистості. Стрімкими темпами розвивається сучасна сім'я, в якій є певні норми, цінності, моделі поведінки. За даними Міжнародної організації праці, на початку XXI сторіччя глобальна трудова міграція становить близько 120 млн осіб, тобто

2,3% світового населення. Термін «міграція населення» (від лат. migration – переселення) позначає процес переселення (переміщення) людей, що перетинають межі тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди чи на тривалий термін. В основі сучасної міграції з України лежать виїзди громадян України з метою працевлаштування за кордон. За неофіційними даними сьогодні за межами України перебувають близько семи мільйонів заробітчан. Сім'ю, яка характеризується особливими умовами життя, пов'язаного з перебуванням одного (чи обох) батьків за межами країни, ми розглядаємо як **дистантну**. Аналізуючи літературу з питань сім'ї, можна сказати, що дана проблема сьогодні є найактуальнішою в нашому суспільстві. Феномен дистантної сім'ї виступає, безсумнівно, як соціально значуща проблема сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблемам сімейних відносин приділяли увагу А. Горячов, О. Карабанова, С. Ковалев, О. Шаграєва, А. Сергеева. Проблемою сімейного укладу, розподілу сімейних ролей, типів сімейної взаємодії займався В. Дружинін. Порушення міжособистісних сімейних стосунків вивчали науковці Т. Шульга, А. Федулова. Серед українських вчених, що досліджували ґрунтовно психологічну проблематику сім'ї: О. Балакірєва, В. Бочарова, О. Бондарчук, М. Голубенко, Т. Гончаренко, І. Гребеннікова, В. Заслуженюк, Л. Карамушка, З. Кісарчук, Т. Кравченко, О. Ліщинська, О. Максимович, Р. Овчарова, О. Петрунько, Л. Повалій, В. Постовий, В. Семиченко, С. Собкова, Т. Титаренко, Г. Федоришин, О. Федоренко та ін. Проблематика психологічної допомоги сім'ї є об'єктом пильної уваги українських дослідників (О. Бондарчук, В. Брутман, А. Варга, С. Єніколопов, Т. Зелінська, А. Капська, Т. Науменко, В. Постовий, І. Хамітова та ін.). Теоретичні основи ролей вивчали Ю. Альошина, П. Горностай, Л. Шнейдер. Сьогодні можна побачити, що автори описують нові форми шлюбу та сімейних відносин: від традиційного шлюбу до гостьового, з'явилися такі поняття як «студентська сім'я» та «дистантний шлюб» (В. Целуйко, Н. Соловійов, В. Торохтій). Окремим аспектам даної проблеми присвячені роботи О. Пенішкевич (запропоновано типологію дистантних сімей); Н. Гордієнко, Н. Куб'як (розглянуто дистантну сім'ю як об'єкт соціально-педагогічної роботи); Т. Дорошок, Л. Ковальчук (проаналізовано зміни у поведінці дітей із сімей трудових мігрантів); О. Двіжони (досліджено вплив дистантних сімей на емоційно-почуттєву сферу молодших школярів).

Ми спирались на наукові праці Ю. Альошиної, Г. Байзетінової, І. Головневої [1], М. Корольчука, Я. Раєвської [6] та ін. Науковці висвітлювали психологію сімейних взаємин, міжособистісні відносини подружжя, вивчення рольових конфліктів.

Для визначення принципів і змісту роботи психолога з дистантними сім'ями ми враховували такі наукові підходи: антропологічний підхід (передбачає системне використання даних усіх наук про дистантну сім'ю; основний принцип цього підходу: увага до внутрішнього світу дистантної сім'ї); особистісний підхід (передбачає опору на права та обов'язки особистості в сім'ї, її інтереси, формування особистості сім'янина, який співвідносить свої права, цінності, погляди з іншими членами сім'ї; основний принцип: індивідуальний підхід до сім'ї трудових мігрантів, її членів); діяльнісний підхід (означає обов'язкове включення дистантної сім'ї в діяльність і розв'язання її проблем; основний принцип: соціальне виховання дистантної сім'ї в діяльності і спілкуванні); ресурсний підхід (означає виявлення, пошук і використання об'єктивно існуючих умов і засобів, які необхідні для розв'язання проблем сім'ї через реалізацію її прав у суспільстві і прав членів сім'ї у родині, можливостей для їх реалізації); аксіологічний підхід (передбачає опору на цінності в роботі з дистантною сім'єю, їх формування у психолога, співвідношення з іншими цінностями, вироблення пріоритетів із цінностей); гуманістичний підхід (дозволяє розглядати дистантну сім'ю, її цілісність, розвиток і розвиток її членів як найвищу цінність соціально-психологічної роботи); компетентнісний підхід (означає найвищий професіоналізм психолога у роботі з дистантною сім'єю: бачити не тільки її теперішні проблеми і шляхи їх розв'язання, а й інтереси даної сім'ї, перспективи її розвитку і набуття самостійності в розв'язанні своїх проблем, шляхів досягнення цього); культурологічний підхід (означає врахування рівня розвитку культури суспільства і тягне за собою розвиток людини, сім'ї, самого суспільства); системний підхід (передбачає роботу з дистантною сім'єю як з особливою соціальною системою, де будь-який вплив відбивається на всіх членах сім'ї та їх стосунках; розуміння дистантної сім'ї як підсистеми суспільства, мікросередовища та причин її проблем як відбиття зовнішніх протиріч (суспільства) у внутрішні; розуміння соціально-психологічної роботи з сім'єю як системи зі структурою (об'єкт, предмет, елементи і зв'язки в ній); акмеологічний підхід (основними принципами цього підходу щодо соціально-психологічної роботи з дистантною сім'єю є спрямованість на розвиток сім'ї

через розвиток її членів, на самодопомогу, збереження цілісності сім'ї); синергетичний підхід (означає оперування в роботі такими основними характеристиками діяльності: універсальність, глобальність, відкритість, цілісність, інноваційність, опора на досвід, потенціал сім'ї у розв'язанні своїх проблем, розуміння її суб'єктності в будь-якій діяльності щодо себе) [6].

Метою статті є дослідження особливостей рольових стосунків у дистантних сім'ях як різновиду сучасної сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі ні в кого не виникає сумнівів питання важливості соціального інституту сім'ї, необхідності його гармонійного розвитку. Сім'я була і залишається цінністю, могутнім засобом психологічного впливу на розвиток особистості, її самоактуалізацію. Адже сім'я є першим базовим інститутом, в якому закладаються основи особистості громадянина: виховуються його почуття, формується характер, звички, ставлення до найрізноманітніших аспектів життя – до людей, їхніх взаємин, до праці, до самого себе.

В умовах сучасного суспільства зростає актуальність вивчення шлюбу, у якому подружжя перебуває в умовах тривалої розлуки. Із появою новітніх технологій та комунікацій, інтернету, мобільного зв'язку, які дають змогу зв'язатися з партнером у будь-який момент (наприклад, за допомогою Skype), такий шлюб практикує дедалі більше людей. Тож розглянемо сутнісні характеристики дистантної сім'ї. **Визначимо поняття.** Термін «дистантна сім'я» походить від слова «дистанція». Російський психолог В. Торохтій характеризує таку сім'ю за особливими умовами життя (наприклад, сім'ї військовозобов'язаних або ж сім'ї трудових мігрантів), де спільне життя перебуває під впливом частих та довготривалих розлук. На думку російського соціолога С. Голода, значну частину дистантних сімей становлять сім'ї моряків, будівників. Автор називає такі сім'ї «хронічно розлученими». Лише в деяких працях, переважно соціологічного спрямування, проблеми в дистантних сім'ях фахівці зводять до аналогії з неповною сім'єю, аргументуючи спільними для зазначених типів сімей почуттям самотності та обмеженням зовнішніх контактів [1], [7], [3], [6]. Зазначимо, що **дистантна сім'я** – це один із типів неповної сім'ї, в якій юридично наявні відносини двох батьків, але один із них через різні причини (заробітчанство, розлади в сім'ї тощо) досить тривалий час відсутній і здійснює спілкування на відстані (у листах, по телефону, під час короткочасних зустрічей тощо) [6; с.229]. Подружжя у дистантних сім'ях мають дефіцит прояву позитивних почуттів –

як один до одного, так і щодо себе (ніжності, лагідності, любові тощо).

У сучасній науковій літературі дистантну сім'ю фахівці розглядають як сім'ю, члени якої упродовж тривалого часу із різних причин проживають окремо один від одного. Зокрема, до таких сімей належать сім'ї моряків, артистів, полярників, геологів, спортсменів, космонавтів, трудових мігрантів тощо. Здебільшого як соціологи, так і психологи, вважають такі сім'ї нестійкими, однак не заперечують, що трапляється і навпаки [1], [7], [3], [6]. Розглянемо психологічні ознаки дистантної сім'ї.

- відсутність або значне порушення функціонування принаймні одного елемента в системі сімейних взаємин:
 - *мети* – невідповідність виховної соціалізаційної мети дорослих членів родини призначенню сімейної системи;
 - *порядку функціонування* – дезорганізація сімейних зв'язків, що проявляється у відсутності адекватного розподілу сімейних ролей, неузгодженості цілей та правил у функціонуванні сім'ї як цілісної системи;
 - *енергетики системи* – брак активності, спрямованої на задоволення потреб інших членів родини, відсутність спрямованості на розвиток сім'ї і, відповідно, неготовність до змін як у житті кожного окремого члена родини, так і сім'ї в цілому;
- низька якість функціонування родини аж до повної нездатності виконувати сімейні обов'язки, у підсумку – незадоволення основних потреб членів родини.

У системі сімейних взаємин потреби жінки та чоловіка відрізняються, зокрема:

Потреби чоловіка	Потреби дружини
довіра	опіка
прийняття	розуміння
вдячність	повага
задоволення	вірність
визнання	виконання бажань
заохочення	упевненість

Дистантна сім'я певною мірою є номінальною, адже подружжя переважно проживає окремо одне від одного. Це підвищує загрозу подружньої зради та розпаду сім'ї. Подружжя у дистантній сім'ї має дефіцит прояву позитивних почуттів, низький рівень відчуття ніжності, тепла й любові. Через втрату постійних контактів відбувається відчуження подружжя одне від одного.

Через це стосунки набувають формального характеру. Часто в таких ситуаціях пріоритет віддають економічним взаємовідносинам. Відсутність безпосереднього спілкування впливає на емоційний стан подружжя, змінюються традиційні ролі у сім'ї, втрачається близькість контактів.

Рольова структура сім'ї. Важливим аспектом подружнього життя є сімейні ролі. Поняття «сімейна роль» ґрунтується насамперед на уявленнях про соціальну роль. Зазначимо, соціальна роль – це передусім функція соціальної системи, модель поведінки, об'єктивно визначена соціальною позицією особистості у системі об'єктивних чи міжособистісних взаємин [1, с.14].

Роль – функціональна одиниця поведінки, сукупність потреб, уявлень про себе як про суб'єкта ролі (рольової Я-концепції), соціальних умов, які роблять реалізацію цієї ролі можливою [2, с.273]. Роль – це соціальна функція особистості, яка відповідає прийнятним нормам, спосіб поведінки людини залежно від її статусу чи позиції в суспільстві у системі міжособистісних взаємин [3, с.56]. Через невизначеність норм, які наразі регулюють шлюбно-сімейні, зокрема і рольові взаємини, перед сучасною сім'єю постає чимало соціально-психологічних проблем. Із-поміж них – проблеми «вибору» кожною сім'єю способу рольової взаємодії та формування ставлення членів сім'ї до різних аспектів рольової поведінки в сім'ї. Процес виникнення рольової структури сім'ї є важливою складовою її становлення як соціальної та психологічної суспільності, адаптації подружжя одне до одного та вироблення стилю сімейного життя [7, с. 312]. В умовах існування різних норм та прикладів рольової поведінки цей процес тісно пов'язаний із міжособистісними взаєминами подружжя та їх установками. Наразі якість міжособистісних взаємин подружжя визначають насамперед по тому, як сприймає їх саме подружжя, наскільки благополучними та успішними вони їх вважають.

Проте, як стверджують вітчизняні дослідники [2], [1], [4], [7], правила рольової поведінки і відносин сім'ї встановлюється в процесі життєдіяльності сім'ї, в тісному взаємозв'язку з міжособистісними відносинами і спілкуванням членів сім'ї. Сімейні ролі повинні створювати таку систему, яка могла б задовольняти психологічні потреби. Суттєвим моментом є те, наскільки уявлення члена сім'ї про свою роль співпадає з уявленням про неї інших. Благополуччя окремої сім'ї в Україні, її міцність як соціального інституту певною мірою залежить від розподілу сімейних ролей.

У сучасних умовах економічної та політичної нестабільності соціальний рівень життя громадян нашої країни знижується. Особистість стикається зі складними психологічними переживаннями, що впливає на її соціально-психологічну та життєву компетентності. Відповідно, це негативно позначається на якості шлюбних стосунків, на ролях, які виконують партнери. Адже взаєморозуміння між чоловіком та дружиною зникає, розвиток сім'ї значно порушується, змінюються ролі. Відмінності сімейних ролей у традиційній та дистантній сім'ях подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл сімейних ролей

Кри-терій	Компо-нент ролі	Традиційна сім'я	Дистантна сім'я
Установка	Когнітив-ний	«Сім'я – основа суспільства, побут, функції, взаєморозуміння»	«Така сім'я може існувати, має право бути, не завжди юридично узаконена»
	Емоцій-ний	«Мій дім – моя фортеця»	«Мій дім – зал очікування для двох»
	Поведін-ковий	«У кожного є права й обов'язки»	«Ролі змінюються, непостійність»
Ставлення	Когнітив-ний	«Я вважаю, що моя родина – це побут, повага, піклування про дітей, постійність»	«Я думаю, що сім'я – це зустрічі та розлуки, очікування та радість, непостійність»
	Емоцій-ний	«Я відчуваю постійність, побут, все як завжди. Всі так живуть, і я так живу»	«Я відчуваю радість та вдячність своїй родині»; «Почуття стомленості супроводжує мене упродовж багатьох років»
	Поведін-ковий	«Я оберігатиму свою родину від неприємностей, створюватиму сприятливі умови для повноцінного гармонійного життя»	«Я повертаюся і мене чекають, ми так живемо. Я не хочу цього втрачати!»

Рольова взаємодія – виконання ролей двома чи кількома партнерами на основі взаємовпливу їхніх рольових домагань, очікувань, поведінки та Я-концепцій [2, с.225]. **Особливості емоційного спілкування у дистантних сім'ях.** Дистантні сім'ї мають дуже велику кількість перешкод на шляху спілкування. Так вони можуть спілкуватись через мережу Інтернет, зараз такий

зручний скайп, але їм не вистачає ніжних слів, дотику, обійм. Усі незручності через відстань та термін розлучень не дають дистантним сім'ям пізнати ніжність, повноту любові та щирості. Багато таких сімей на відстані можуть вступати у відносини з іншими людьми, але потім врешті-решт повертаються до дому, до своєї сім'ї. Так живуть багато сімей. Кожна з них щаслива та нещана по-своєму. Емоційна депривація виникає як прірва між подружжям, між батьками та дітьми: короткі зустрічі, маленькі телефонні розмови, брак часу, а потім як наслідок недостатність емоцій, почуттів. Якщо у родині свято, такі сім'ї не завжди можуть бути разом у повному обсязі: мама, тато, діти, хтось від'їжджає та тільки передає привітання по телефону чи інтернету. Коли ж батько чи мати (той, хто працює за кордоном) повертаються на деякий час додому, то діти вже показують ту модель поведінки, яка прийнята в їх сім'ї за відсутності батька чи матері. Спочатку важко налагодити емоційне спілкування, батьки та діти вже звикли спілкуватися по телефону, скайпу та не витрачають часу на обійми, ніжність, дотик, погляд. З перших хвилин починається вже нова адаптація один до одного.

Варто зазначити, що після інтерв'ю з такими дистантними сім'ями ми констатуємо той факт, що всі вони потребують емоційних відносин, а не формалізованих. Партнери виконують свої ролі та обов'язки відносно один одного та дітей, все формалізоване, емоційна палітра переходить на останнє місце. Не всі в цьому відразу зізнаються, але все ж таки не заперечують, що прагнуть ніжних емоційних теплих відносин. Емоційне спілкування додає сім'ї яскравості, задоволення, впевненості в тому, що людину люблять. На відміну від традиційних сімей, дистантні сім'ї більше потребують емоційного спілкування, через відстань яка їх розлучає. Дистантні сім'ї, які живуть тривалий час в розлученні, звикають так жити. На жаль, діти в таких сім'ях в майбутньому переносять у свої сім'ї модель поведінки та відносини між чоловіком та жінкою, але є випадки виключення.

Емоційність у відносинах між подружжям – головна складова, без яскравості емоцій, комунікації реальної, ніжного дотику немає піднесення настрою, взаємної підтримки у певних трудностях життя.

Феномен дистантної сім'ї та її вплив на особистість дитини. Найчастіше у дистантних сім'ях відбувається відчуження дітей від батьків у зв'язку з втратою постійних контактів, відносини набувають формального характеру, на жаль пріоритет віддається економічним відносинам. Діти звикають до матеріально-

го заохочення, без якого вони робити нічого не будуть. До цього їх привчають самі батьки. Часто діти після від'їзду батьків сумують за ними, змінюють свою звичну поведінку на негативну, стають роздратовані. На жаль, зміни відбуваються як у навчанні дітей, так і у ставленні до навчання. Діти почувають дефіцит прояву позитивних почуттів, у деяких з них можна спостерігати агресивну поведінку. Відсутність емоційного контакту з батьками іноді призводить до внутрішнього протесту проти розлучення з ними, який може проявлятися в неадекватній самооцінці, дезадаптивній поведінці, соматичних захворюваннях. Хлопці набагато гостріше, ніж дівчата сприймають відсутність батька. Вони стають неспокійними, агресивними. За відсутності одного з батьків дитина залишається без прикладу певної тендерної ролі та поведінки. Наразі інтенсивно обговорюється та досліджується феномен «залежності від Інтернету». Особливу групу ризику серед схильних до Інтернет залежності складають діти з дистантних сімей. Неконтрольованість проведення дітьми вільного часу з боку батьків, досить високе матеріальне забезпечення призводять до «зависання» таких дітей у комп'ютерних клубах, вдома у мережі Інтернет [1; 3; 6]. Досить часто саме мережа Інтернет стає єдиним способом спілкування дитини з батьком чи матір'ю. Звідси треба констатувати **емоційну депривацію**, відсутність ніжності, дотику, погляду, любові.

Робота практичного психолога з дистантними сім'ями. При роботі з дистантними сім'ями перед практичним психологом стоять завдання:

конфіденційна робота;

- кожний окремий випадок дистантної сім'ї індивідуальний, історії не повторюються, не можна їх порівнювати та давати схожі поради;
- при роботі з дистантними сім'ями найчастіше практичний психолог працює з одним із членів подружжя (чоловіком або жінкою), тому робота повинна бути послідовною, ретельно спланованою. Психолог повинен працювати обережно, аби не зачепити «болючі» спогади або переживання людини;
- працюючи з родинами, коли вони тимчасово разом, слід застосовувати метод анкетування, інтерв'ю;
- тренінгова програма «Корабель сімейного благополуччя», в якій можуть брати участь не тільки дистантні сім'ї, але й традиційні, дозволить гармонізувати відносини у сім'ї, подивитися на власні проблеми по-іншому, замислитися

над стосунками та покращити психологічне здоров'я родини та психологічний клімат.

Сьогодні педагогічні працівники загальноосвітніх навчальних закладів не завжди мають достатній рівень знань, умінь та навичок для роботи з батьками з дистантних сімей. Виникає потреба просвітницької роботи психолога з вчителями. Проблеми підготовки соціальних педагогів та практичних психологів досліджують В.Г. Панок, Т.М. Титаренко, Н.Л. Коломінський, О.Ф. Бондаренко та ін. У дистантних сім'ях виникають часті конфлікти внаслідок відсутності активного спілкування, а також проблеми адаптації членів сім'ї до зустрічей та нових розлучень, труднощі в організації спілкування на відстані. Н. Куб'як розглядає деякі аспекти підготовки вчителів до роботи з дистантними сім'ями, акцентує увагу на роботі з дітьми з таких сімей. На нашу думку, дистантні сім'ї, потребують, щоб для них проводилися семінари, конференції, тренінги з цієї проблеми.

Педагогам, які працюють з дітьми з дистантних сімей, слід враховувати індивідуальність таких дітей, оскільки вони тривалий час перебувають без повної сім'ї, де присутні і тато, і мама, і всі разом вирішують спільні проблеми, ведуть домашнє господарство, проводять дозвілля. Такі діти є більш вразливі та чутливі, вони швидше за інших роздратовуються, ображаються та потребують поваги, терпіння з боку педагогів та особливого піклування. Таких дітей слід більше залучати до сумісної діяльності з іншими дітьми, заряджати їх позитивною енергією, більше з ними спілкуватися, щоб вони не занурювалися «в себе». Не слід постійно говорити дитині про батька, який відсутній та його нема часто вдома, зокрема говорити такі репліки: «У Марії такий гарний татусь, завжди приходить до школи, допомагає нам у класі, а твій татусь ніколи нічого не робить!». Не можна травмувати дитину такими словами, які порушують її душевний спокій та рівновагу. Не слід акцентувати увагу дитини на тому, що саме її родина неповноцінна, тому що батьки постійно не разом. Діти все беруть до серця та ображаються, вони як квіти все відчувають та помічають. Один неправильний рух, погляд, слово педагога і все – біль на все життя! Дистантні діти є так само дистантними, як і їх батьки. Такі діти на 100% недолюблені, на ніч їм рідко розповідають казки та цікавляться їхніми справами. Якщо порівняти із традиційними сім'ями слід зазначити, що і в таких сім'ях діти не відчувають 100% любові та поваги. У всіх дорослих є свій ритм життя, свої проблеми та першочергові питання, лише потім вони згадують, що в них є діти, які хочуть

бути дітьми та мати щасливе повноцінне гармонійне дитинство. Педагогам слід більше звертатися до практичних психологів на консультації, проводити спільні зустрічі класного керівника, психолога та батьків, допомагати психологічно таким дистантним сім'ям. Педагоги не повинні висувати величезні запити до дітей з таких сімей, заохочувати їх успіхи, емоційно співпереживати з дітьми, підтримувати їх. Класні години можуть мати такі теми: «Ми вирішимо усе разом: поділись зі мною», «Навколо тебе багато друзів – повір їм», «Сім'я завжди поряд з тобою», «Твоя сім'я справжня, велика та щаслива», «Подаруй посмішку іншому», «Ти сонечко в своїй родині. Це чудово».

Висновки до даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Нами проаналізовано проблеми дистантної родини, потреби жінок та чоловіків, розподіл сімейних ролей, детально розглянуто психологічні ознаки дистантної сім'ї, специфіку емоційного спілкування та проблеми рольової адаптації. Зроблено висновок, що дистантна сім'я має право бути сьогодні, вона зазнає багато випробувань і перешкод на шляху до її гармонізації та визнання іншими. Безсумнівно, дистантні сім'ї потребують соціально-психологічної допомоги. Більше уваги завжди приділяється проблемам дітей, а сімейні відносини між чоловіком та жінкою виходять на другорядний план. З'ясовано, що досить важливою і особливо складною є індивідуальна допомога конкретній сім'ї, яка є в наш час дистантною. Сьогодні нами вже проводяться тренінги з традиційними та дистантними сім'ями, метою яких є гармонізація сімейних відносин та профілактика розлучень. У перспективі планується проводитися індивідуальну консультативну роботу з дистантними сім'ями, впроваджувати психологічні семінари-практикуми з педагогами з метою просвітницької роботи.

Список використаних джерел

1. Головнева І.В. Зміна традиційних внутрісімейних ролей: нові моделі поведінки та конфлікти / І.В. Головнева // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №4. – С.12–16.
2. Горностай П.П. Личность и роль: ролевой подход в социальной психологии личности / П.П. Горностай. – К. : Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
3. Ковальчук І. В. Соціальна підтримка дітей та молоді з дистантних сімей на ринку праці в Україні : навч. посіб. / І. В. Ковальчук ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2007. – 88 с.

4. Логвінова Д.В. Гендерні стереотипи старшокласників про соціальні ролі / Д.В Логвінова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія «Психологія». – 2005. – № 702. – С.100–104.
5. Малкина-Пых И. Г. Семейная терапия / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Изд-во Эксмо, 2006. – С. 343–353.
6. Раєвська Я.М. Вплив дистантної сім'ї на емоційну сферу підлітків / Я.М. Раєвська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Сер. 12. – К., 2010. – № 30. – С. 152–158.
7. Чубова А.И. Сравнительный анализ представлений молодых людей из неполных и полных семей о супружеской и родительской роли / А.И. Чубова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія «Психологія». – 2007. – № 759. – С. 312–315.
8. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений: Курс лекций. – М. : Апрель; ЭКСМО – Пресс, 2000. – 512 с.
9. Шпильчак Л. Толерантне ставлення соціального педагога до дітей із дистантних сімей як компонент його професійної культури / Л. Шпильчак // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 5-7 листопада 2009 р. – С. 228–230.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Golovneva I.V. Zmina tradycijnyh vnutrisimejnyh rolej: novi modeli povedinky ta konflikty / I.V Golovneva // Praktychna psihologija ta social'na robota. – 2006. – №4. – S.12–16.
2. Gornostaj P.P. Lichnost' i rol': rolevoj podhod v social'noj psihologii lichnosti / P.P. Gornostaj. – K. : Interpress LTD, 2007. – 312 s.
3. Koval'chuk I. V. Social'na pidtrymka ditej ta molodi z dystantnyh simej na rynku praci v Ukrai'ni : navch. posib. / I. V. Koval'chuk ; Cherniv. nac. un-t im. Ju. Fed'kovycha. – Chernivci : Ruta, 2007. – 88 s.
4. Logvinova D.V. Genderni stereotypy starshoklasnykiv pro social'ni roli / D.V Logvinova // Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina. – Serija «Psihologija». – 2005. – № 702. – S.100–104.
5. Malkina-Pyh I. G. Semejnaja terapija / I. G. Malkina-Pyh – M. : Izd-vo Jeksmo, 2006. – S. 343–353.
6. Rajevs'ka Ja.M. Vplyv dystantnoi' sim'i' na emocijnu sferu pidlitkiv / Ja.M. Rajevs'ka // Naukovyj chasopys NPU im. M.P. Dragomanova. Ser. 12. – K., 2010. – № 30. – S. 152–158.
7. Chubova A.I. Sravnitel'nyj analiz predstavlenij molodyh ljudej iz nepolnyh i polnyh semej o supruzheskoj i roditel'skoj roli /

A.I. Chubova // Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni V.N. Karazina. – Serija «Psihologija». – 2007. – № 759. – S. 312–315.

8. Shnejder L.B. Psihologija semejnyh otnoshenyj: Kurs lekcij. – M.: Aprel'; ЭКСМО – Press, 2000. – 512 s.
9. Shpyl'chak L. Tolerantne stavlennja social'nogo pedagoga do ditej iz dystantnyh simej jak komponent jogo profesijnoi' kul'tury / L. Shpyl'chak // Materialy mizhnarodnoi' naukovopraktychnoi' konferencii' 5-7 lystopada 2009 r. – S. 228–230.

H.S. Venher. Psychological peculiarities of role relations in distant families. The article deals with the issues of distant family formation under present conditions. The major social risks of distant family are revealed in the study. The concept of «distant family» is defined in the article. There have been analyzed the psychological signs of distant family, needs of women and men in the system of family relationships, role structure of the family, distant family phenomenon and its impact on the child's personality. The distribution of family roles in traditional and distant families is studied. These features of emotional intercourse in distant families are mentioned. The scientists' views on the problem are described. A special attention is devoted to the study of distant family. The article aims to describe the role relations in distant family. The author examines the concept of «distant family», «labor migration», «emotional deprivation in the family». An attention is paid to the study of functional and role family structure. The priorities of the contemporary family institution in the realization of their professional and family roles are defined in the article. The analysis of the distant family situation in Ukraine is carried out. The article examines the changes in traditional social roles of distant families. A proper attention is paid to the concept of «social role». The problem of traditional roles changes is analyzed. The main causes and problems of modern distant family are considered. The author focuses on distant relations, compares them with close relationships. Special attention is devoted to values, roles, distances and levels of satisfaction in relationships.

Key words: distant family, family role structure, role adaptation, role Me-concept, role interaction, professional and family roles, social role, emotionality and formality in relations, psychological distance, emotional intercourse, emotional deprivation, migration, traditional family institution, distant relations, close relations, subjective welfare.

Received October 16, 2014

Revised November 12, 2014

Accepted December 05, 2014